
DVAKRÁT (A POKAŽDÉ JINAK) O LADISLAVU KLÍMOVI

KINTER, Vojtěch. 2023. *Český Nietzsche? K dílu Friedricha Nietzscheho, Ladislava Klímy a jejich dnešnímu významu*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (Trivium, sv. 26). 138 stran.

KLÍMA, Matěj. 2024. *Ladislav Klíma v české kultuře*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (Mnemosyne, sv. 33). 220 stran.

ERIK GILK

Vydavatelství pražské filozofické fakulty se podařil dobrý tah, když na knihkupecký trh ve stejný moment (navzdory rozdílnému vnošení, zcela jistě v důsledku projektových závazků) uvedlo dvě publikace o Ladislavu Klímovi (1878–1928). Bylo toho o něm sice napsáno dost a dost, na prvním místě uvedme zásadní stať z vlivné knihy Jindřicha Chalupického *Expresionisté* (1992; 2013), na nikoliv posledním místě pak zmiňme důkladné ediční komentáře Eriky Abrams k jednotlivým svazkům Sebraných spisů Ladislava Klímy. Ty, jak známo, začaly vycházet již roku 1996, přičemž první svazek byl přivítán s obrovským nadšením. Avšak vzhledem k náročnosti edičních příprav a pevné zásadovosti editorky je příprava každého svazku dost nákladná, tudíž ještě dnes, téměř po třiceti letech čekáme na šestý a poslední svazek spisů s Klímovými dramaty. Přesto dosud absentuje odborná monografie, jež by tuto pozoruhodnou postavu české kultury první poloviny 20. století pojala komplexně.

To sice nenaplnuje ani studie Vojtěcha Kintera *Český Nietzsche*, ani knižně vydaná disertační práce Matěje Klímy *Ladislav Klíma v české kultuře*, avšak obě knihy se navzájem příhodně doplňují. Vojtěch Kin-

ter (*1994) je doktorandem filozofie a přistupuje ke Klímovi primárně jako k filozofovi, Matěj Klíma (*1993), nedávný absolvent doktorského studia české literatury, zase jako ke spisovateli. Ani jeden přitom zároveň neopomíjí druhou tvář autorovy dvoudomé osobnosti, ostatně druhý jmenovaný absolvoval bakalářské studium filozofie. Zatímco u Kintera se jedná o jedinou publikovanou stať o Klímovi, a nejspíš i příležitostnou, uvážíme-li, že vznikla rozšířením a přepracováním textu určeného pro potřeby doktorandského semináře, Klímův zájem o jeho jmenovce má dlouhodobější charakter. Vedle drobnějších publicistických textů psaných pro *Bubínek Revolveru* to dokládá především zdařilá antologie *Čtení o Ladislavu Klímovi. Ve světle svých stínů* (2022), kterou v zavedené edici Antologie vydal Institut pro studium literatury. Jak badatel uvádí v rozhovoru pro *Revolver Revue* číslo 137, s Ladislavem Klímou se blíže obeznámil již v prvním ročníku vysokoškolského studia a napsal o něm bakalářskou práci, jejímž školitelem měl tu čest recenzent být.

Již z názvu obou publikací je zřejmý odlišný charakter předkládaného textu i autorský záměr. Zatímco Kinter napsal problémovou studii soustředěnou na komparaci myšlení Nietzscheho a Klímy, Matěj Klíma se zabýval druhým (recepcí Klímova díla za jeho života) a především třetím (vnímáním jeho díla po jeho smrti) Klímovým životem. Kinter se snaží rozporovat či přinejmenším redukovat tradovaný a zažitý vliv německého filozofa na českého tvůrce. Vychází přitom převážně z knihy německého bohemisty Urse Heftricha *Nietzsche v Čechách* (1999), jež odkazuje na známou koláž Jiřího Koláře *Cholupický den* z roku 1978. Ta je pojata jako portrétní fotografie Ladislava Klímy, na jehož levém oku je nasazen monokl s profilem Friedricha Nietzscheho. Právě s Heftrichovou koncepcí Klímy jakožto zcela neoriginálního filozofa závislého na svém německém předchůdci Kinter nejvíce polemizuje, přičemž jedna (rozsáhlá) podkapitola nese přímo titul „Přehánění Urse Heftricha“.

Aniž bychom chtěli za každou cenu obhajovat význam českého myslitele, musíme jednoznačně souhlasit s Kinterem. Heftrich je

vskutku ke Klímovi nespravedlivý a účelově sleduje jen některé společné body jeho a Nietzscheho uvažování a jiné naopak stejně účelově opomíjí. Podobně německý badatel přehlíží dosavadní klímovský diskurz, zejména stati Josefa Zumra a Jana Patočky (který byl ovšem ke Klímovi krajně kritický), i dosavadní recepci. Na místě je nutno zmínit hlavně recenzi druhé Klímovy filozofické knihy *Traktáty a diktáty* (1922) z pera Miloše Srba, přímočaře nazvanou „Český Diogenes“. Kinter prezentuje celou sadu problémů, pojmů a fenoménů, jimiž se Klímova filozofie odlišuje od Nietzscheho, a vyvozuje z nich podstatné závěry. Ty jsou mimo jiné založeny na tom, že Klímovy filozofické názory, předložené především v jeho prvotině *Svět jako vědomí a nic* (1904), sice mají dost společných rysů s Nietzscheho dílem, avšak jen s jeho počátečním obdobím, později je německý filozof sám zavrhl.

V Kinterově výkladu zaujme dokonalá znalost nejen filozofického díla Klímova, které přece jen není zase tak obsáhlé, ale především celého ideového vývoje německého myslitele. Znalost, která je v řadách doktorandů opravdu výjimečná, může být však také poněkud ošidná či zrádná. Jakkoliv jsou autorovy vývody relevantní, okázalé přesvědčení o vlastní suverenitě mnohdy vede k traktování jeho výkladu jakožto zatracování téměř všeho, co bylo o Klímově filozofii napsáno, zatímco nyní na scénu přichází mistr, který ze svého svrchovaného stanoviska všechny dosavadní omyly napraví. Projevuje se to mimo jiné přílišnou subjektivizací badatele, který používá sentence typu: „nemohu s jistotou souhlasit s tím“; „troufnul bych si dokonce tvrdit“; „mým záměrem je vydat se na tu nejožehavější půdu“ atp. Jistě, každý vědec, obzvláště ve filozofickém diskurzu, je subjekt vystupující sám za sebe, ale jistě není třeba tímto způsobem zbytnovat jeho ego. Povšimněme si hned dvojího odkazu (navíc prostřednictvím téhož slovesa) na sebe sama v poslední větě třetí a nejobsáhlejší kapitoly „Konfrontace“, která je jádrem celé práce: „Proti tomu ovšem zdůrazňuji, že přese vší podobnost s Nietzsche nastaveným ‚narrativem‘ mají Klímou formulované ideje svůj vlastní pramen v tom, co

jsem již vícekrát zdůrazňoval: ve smyslu pro nízké a s ním spojené představě o kontradikcionismu“ (s. 118).

Práce Matěje Klímy má i z tohoto hlediska, tedy badatelského přístupu ke zkoumanému jevu, zcela odlišný charakter. Autor je vybaven perfektní znalostí složitého klímovského diskurzu, avšak výsledek je zcela opačný než u Kintera. Klíma představuje skromného badatele, který ovšem vykonal obrovskou heuristickou práci. Stojí přitom spíše za pojednanými texty i paratexty, jako by je chtěl nechat před čtenářem jen defilovat. Dělá to ovšem jako zkušený dramaturg, když uvádí jednotlivé položky na scénu do promyšlených vztahů a interakcí. To ovšem nic nemění na tom, že zaměřením Klímova díla a jeho života na českou kulturu přišly zkrátka autorovy analytické schopnosti. Matěj Klíma napsal výtečnou práci o těch, kteří se nějakým způsobem zabývali jeho dílem, nikoliv svou vlastní interpretací Klímova díla. Rozumím tomu, že se jedná o knižní vydání disertační práce s určitým zadáním, a jak se ostatně píše v úvodu, důležitější byla extenzita: „Práce prezentuje výsledky co možná nejširěji pojaté rešerše sekundární literatury včetně nejrůznějších zmínek o Klímovi a aluzí na jeho díla“ (s. 12). I tak se domnívám, že je to na škodu věci, vždyť málokdo jiný než Klíma má v současnosti potenciál se tohoto složitého úkolu zhostit.

Klímova práce je strukturována do čtyř kapitol dle jednotlivých etap reflexe Klímovy tvorby. První kapitola se věnuje kritické recepci jeho díla během života, tedy od vydání prvotiny do jeho smrti (1904–1928), druhá následujícímu dvacetiletí, třetí období komunistické totality a čtvrtá polistopadovému období. Jestliže pro první vytyčené období je příznačné spíše odmítání Klímova díla a v mnohem menší míře obdiv k němu (Otokar Březina, Emanuel Chalupný), v druhém šlo především o úctu ke Klímovi, a to především ze strany tří editorů a znalců jeho díla: Jaroslava Kabeše, Josefa Zlámala a Karla Bodláka. Pozoruhodnou a kontroverzní osobností přitom byl prvně jmenovaný: na jedné straně překladatel Friedricha Nietzscheho do češtiny a metafyzický básník, na druhé straně člen KSČ od jejího za-

ložení v roce 1921, překladatel Karla Marxe do češtiny, ale především ministr financí v první komunistické vládě, za jehož působení byla provedena nechvalně proslulá měnová reforma. A v neposlední řadě přední znalec Klímova díla, podle Abrams navíc „nejserióznější, ba jediný seriózní vydavatel“. Od poloviny 30. let Kabeš publikoval klímovské studie, po válce byl nakladatelstvím Jan Pohořelý pověřen redakcí souborného díla Ladislava Klímy, jež rozvrhl do více než dvaceti svazků. Z ambiciózního projektu sešlo, po komunistickém převratu už na něj nemohlo být ani pomyslení. Jedním z mnoha dějinných paradoxů typických pro středoevropský prostor je skutečnost, že Kabešova dcera Jarmila Wagnerová byla jednou z pracovníků, jež po Únoru vytvářely seznam zakázané literatury, do něhož bylo zařazeno kompletní Klímovo dílo, označeno jako „brakové“. Pro třetí období je klíčová edice Josefa Zumra *Vteřiny věčnosti* (1967) a Klímova mytizace českým undergroundem, po roce 1989 sehrály ústřední roli spory o ediční přístup, způsobené mimo jiné neústupností Eriky Abrams, jež uplatňuje rigidně pietní přístup ke Klímovým rukopisům.

Na Klímově monografii je cenné především to, že zbavuje osobnost Ladislava Klímy tradovaných mýtů a legend. Uvádí také na pravou míru povědomí o Klímovi, respektive posun v našem vnímání: zatímco dnes je Klíma známý především jako beletrista, za jeho života věděli jen jeho blízcí, že píše romány a povídky. Kupříkladu známé *Utrpení knížete Sternenhocha* sice vyšlo v roce 1928, ale až po autorově smrti, a dokonce i Březina, který měl pro Klímu velké pochopení, se o próze vyjádřil jako o „chorobné knize“. Protože snad nejlépe shrnuje autor monografie Klímův přínos v uvedeném rozhovoru v *Revolver Revue*, dovolím si ocitovat jeho slova ze samého závěru: „Jedinečný je ale Klíma zejména tím, že úsilí nalézt vlastní jazyk u něj nebylo programem literárním či filosofickým, ale také životním, existenciálním. Být originální pro Klímu znamenalo zbavit se všech možných předsudků a dívat se na sebe i na svět svým vlastním unikátním pohledem a na základě toho potom autenticky, svobodně žít“ (REVOLVER REVUE 137, s. 196).

Dva předposlední kroky na cestě k poznání díla Ladislava Klímy byly učiněny, zbývá vykonat ten poslední, tedy podat jeho komplexní interpretaci. Na základě četby obou recenzovaných knih si ovšem nejsem jistý, zda je tento krok dosažitelný jediným badatelem.